

ДИСКУСІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ КОНФЛІКТНОСТІ В ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

DISCUSSION AS A METHOD OF CORRECTION OF CONFLICT IN THE ADOLESCENT

Ця стаття висвітлює теоретичний аналіз вивчення впливу дискусії як психокорекційного методу у роботі з конфліктністю підлітків. Розкриваються психологічні особливості підліткового віку як важливого етапу розвитку особистості, який характеризується психічними, фізичними та соціальними змінами. Ці зміни відображають перехід підлітка у доросле життя та супроводжуються такими психологічними новоутвореннями, як почуття дорослості, самостійності, прагнення до самопізнання, емоційна нестійкість, схильність до крайніх думок і оцінок тощо. Все це зумовлює виникнення певного рівня конфліктності у підлітковому віці, а за наявності високих його показників можуть неабияк ускладнитися відносини людини з оточуючими та самим собою. Досить важливим є усвідомлення, що конфліктність підлітків має цілком природний характер та представлена соціальними і психологічними чинниками, які пов'язані між собою та доповнюють формування особистості цього вікового періоду. В рамках емпіричного дослідження нами було відібрано психодіагностичний інструментарій та проведено констатувальний експеримент з виявлення рівня конфліктності у осіб підліткового віку. Відповідно до цього було проведено аналіз взаємозв'язку між рівнем конфліктності та ступенем ворожого ставлення до оточуючих у осіб підліткового віку. Отримані показники статистично доведені за допомогою кореляційного аналізу. У результаті отриманих даних було розроблено психокорекційну програму, яка має комплексний характер та використовує дискусію як один з основних методів у груповій роботі. Зміст цієї програми спрямований як на корекційну роботу із самою особистістю, так і на формування та розвиток у підлітків навичок позитивного спілкування, вміння протистояти впливу групи, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Ключові слова: конфліктна поведінка, підлітковий вік, міжособистісний конфлікт,

психокорекційна робота, дискусія, групова дискусія.

This article covers a theoretical analysis of the study of the impact of discussion as a psychocorrection method when dealing with conflict of teenagers. Disclosed psychological peculiarities of adolescence as an important stage of personal development, characterized by mental, physical and social changes. These changes reflect the transition of a teenager into adulthood and accompanied by such psychological tumors as a sense of adulthood, independence, the desire for self-discovery, emotional instability, propensity to extreme thoughts and assessments, etc. All this leads to a certain level of conflict in adolescence, and in the presence of high levels of its performance can be complicated by the relationship of human beings with others and themselves. It is quite important to realize that the conflict of teenagers is quite natural and is represented by social and psychological factors that are interconnected and complement the formation of the personality of this age period. As part of the empirical study, we were selected the psychodiagnostic instruments and the stating an experiment that was to identify the level of conflict in the persons of adolescence. According to this was analyzed the relationship between the level of conflict and the degree of hostility to others in adolescence. The obtained figures are statistically proven by holding the correlation analysis. As a result of the obtained data a psychocorrection program which has a complex character and uses the discussion as one of the main methods in group work was developed. The content of this program is aimed at the correct work with the personality itself, and on the formation and development of teenagers the skills of positive communication, ability to resist the influence of the group, constructively solve conflict situations.

Key words: conflict behavior, adolescence, interpersonal conflict, psychocorrective work, discussion, group discussion.

УДК 159.964.21:37.091.32(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.13-2.7>

Демченко Н.І.

старший викладач кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національний авіаційний університет

Галай Ю.С.

студентка кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національний авіаційний університет

Паламарчук Х.О.

студентка кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. Конфлікти існують стільки, скільки існує людина. Стикаючись інтересами, переконаннями, віруваннями, кожен індивід, відстоюючи власні думки, не завжди готовий побачити думку інших, так само, роздивляючись квітку зі сторони тіні, ми не можемо побачити її сонячної сторони, і навпаки. За останні десятиліття ми можемо спостерігати, як конфлікти трансформуються, тобто набувають змін як їх причини, так і їх учасники. Ці перетворення у конфліктній взаємодії стосуються насамперед підліткового віку. І хоча цей віковий період у психології ХХ сто-

ліття вивчався досить докладно, тим не менш сучасні підлітки відрізняються від однолітків попередніх поколінь низкою соціально-психологічних особливостей. Серед них дослідниками відзначається підвищена конфліктність, у результаті чого вирішення такої проблеми іноді може потребувати певного психологічного супроводу. Разом із тим до проблеми конфліктності у психокорекційній практиці застосовують безліч методик та методів, один з яких ми хочемо виділити.

Дискусія як метод використовується як один з ефективних способів активізації групи

для вирішення багатьох завдань, а саме пошуку нових ідей, корекції міжособистісних відносин або особистісних проблем. Не обійшов він стороною і групову психокорекцію. Цінність такого методу полягає в тому, що завдяки зворотному зв'язку і майстерності психолога кожен учасник отримує можливість побачити різні варіанти, думки та погляди на вирішення наявної проблеми, розширити власне її бачення, зрозуміти індивідуальні особливості в розумінні теми дискусії, отримати зворотний зв'язок та за потреби підтримку з боку однодумців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискусія виступає багатофункціональним поняттям, яке знайшло своє відображення у багатьох науках. Вивченням цього методу займалися такі вчені, як Ж. Піаже, А. А. Івін, П. Гурвіч, Є. Шантарін, А. Осіпова, Л. Околичникова, Г. Філатова, В. Захаров, К. Левін [2, с. 306; 3, с. 255].

Інтерес психологів до феномена дискусії бере початок з 30-х років. Ж. Піаже свого часу звернув увагу на такий метод та вказав, що дитина завдяки методу дискусії здатна відійти від егоцентричного мислення і навчитися ставати на місце інших дітей, беручи до уваги їхню точку зору [4, с. 644]. Разом із тим К. Левін досліджував вплив групової дискусії на зміну установок людей. Його роботи зіграли мало не основну роль у розробці ідеї впливу групових обговорень на прийняття рішень різного характеру в групі. Ним також було визначено, що групова дискусія підвищує мотивацію та егозалученість учасників групи у вирішенні обговорюваних проблем [6, с. 32]. А. Івін під поняттям «дискусія» розуміє процес обговорення питання, проблеми; різновид суперечки, спрямованої на досягнення істини, що використовує тільки коректні прийоми ведення суперечки [7, с. 110].

У психології метод групової дискусії використовується як метод групової психотерапії. Своєю чергою А. Осіпова характеризує цей процес таким чином: члени терапевтичної групи спілкуються між собою (ведуть суперечку) і в ході цього особливим чином організованого спілкування вирішують свої психологічні проблеми.

Також А. Осіпова зазначає, що особливістю дискусії як колективної форми роботи є можливість рівноправної та активної участі кожного учасника в обговоренні теоретичних позицій, запропонованих рішень, в оцінці їх правильності та обґрунтованості [8, с. 205]. А вивченням проблеми конфліктності довгий час займалися такі вчені: Е. Гіденс, Г. Андреев, В. Дружинін, Н. Гришина, А. Анцупов, Є. Шир та інші [5, с. 143].

Англійський соціолог Е. Гідденс визначає конфлікт як реальну боротьбу між діючими

людьми або групами незалежно від того, які витоки цієї боротьби, її способи і засоби, що мобілізуються кожною зі сторін [5, с. 48]. Тобто можна визначити, що конфліктом виступає гостре зіткнення протилежних позицій у процесі взаємодії людини із самою собою або з іншими. На основі цього важливо зазначити, що є конфлікти внутрішні, міжособистісні, між людиною та групою, а також міжгрупові [10, с. 252].

Г. Андреева під міжособистісним конфліктом розуміє відкрите зіткнення взаємодіючих суб'єктів на основі виниклих протиріч, які виступають у вигляді протилежних цілей, не сумісних в якійсь конкретній ситуації [1, с. 56].

Постановка завдання. Отже, аналіз літератури дає можливість констатувати, що наявні дослідження цієї проблематики не дають остаточної відповіді щодо методу корекції конфліктності осіб підліткового віку, що й зумовлює вибір нашої теми: «Дискусія як метод корекції конфліктності у осіб підліткового віку».

Мета цієї статті полягає в аналізі сутності впливу дискусії на зниження конфліктності у осіб підліткового віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою виявлення впливу дискусії на конфліктність осіб підліткового віку було проведено експериментальне дослідження, учасниками якого стали учні 8-го класу віком 14–16 років Млинівської гуманітарної гімназії. Вибірку становили 20 респондентів чоловічої та жіночої статі. Експериментальна робота здійснювалась у два етапи, де завдання першого полягало у проведенні діагностики рівня конфліктності у осіб підліткового віку. Актуалізація цього етапу здійснювалась шляхом відбору діагностичного інструментарію: методики «Самооцінка конфліктності» С. Ємельянова задля визначення рівня конфліктності осіб підліткового віку, тест «Опитувальник ворожості Басса-Даркі» (модифікація А. Хвана, Ю. Зайцева та Ю. Кузнецової) для дослідження рівня ворожого ставлення до оточуючих [9, с. 10]. Визначення напряму кореляційного зв'язку між рівнем конфліктності і ступенем ворожого ставлення до оточуючих та з'ясування ступеня залежності між ними здійснювалось за допомогою t-критерія Спірмена для залежних вибірок. Метою другого етапу був аналіз отриманих результатів констатувального експерименту та розробка психокорекційної програми у роботі з конфліктними підлітками з використанням дискусії.

За результатами методики «Самооцінка конфліктності» С. Ємельянова було визначено, що лише 20% респондентів мають нижчий за середній рівень конфліктності, 40% належать до представників середнього рівня, 25% – до рівня вище середнього та 15% мають високий рівень вираженості конфліктності.

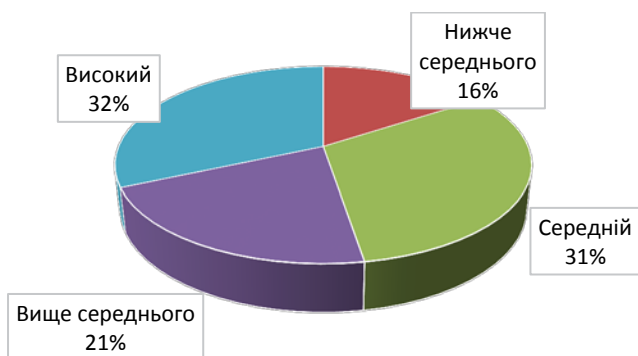

Рис. 1. Кількісні показники рівня вираженості конфліктності за методикою «Самооцінка конфліктності»

Рис. 2. Кількісні показники рівня ворожості за методикою «Опитувальник ворожості Басса-Даркі»

Низький рівень конфліктності відсутній взагалі. Кількісні показники отриманих результатів відображено на рисунку 1.

Так, узагальнюючи отримані результати, можна відзначити, що низький рівень вираженості конфліктності серед осіб підліткового віку зафіксовано не було, що говорить про відсутність схильності підлітків поступатися власними інтересами заради уникнення конфліктів. Проте п'ята частина респондентів має рівень вираженості конфліктності, ниж-

чий середнього, що характеризується у представників такого рівня намаганнями завжди враховувати, як ті чи інші конфлікти можуть вплинути на стосунки з оточуючими. Більшість респондентів мають середній рівень конфліктності, що говорить про наявність здатності у них більш-менш врегульовувати конфліктні ситуації, проте за необхідності завжди готові відстояти власні інтереси. Четверть респондентів за результатами методики мають рівень конфліктності, вищий за середній, що характеризується прагненням людини завжди відстоювати власні погляди, навіть якщо це може зіпсувати стосунки з оточуючими. Найменшу кількість осіб було зафіксовано з високим рівнем конфліктності, що говорить про наявність здатності самостійно здійснювати пошук виходу для конфлікту.

За методикою «Опитувальник ворожості Басса-Даркі» (модифікація А. Хвана, Ю. Зайцева, Ю. Кузнецової) цікавим аспектом стало те, що лише 5% респондентів мають низький рівень ворожості, тоді як 15% припадає на рівень нижче середнього, а 30% – на середній рівень вираженості ворожості. Рівень вище середнього мають 20% респондентів, а на високий рівень ворожості за результатами методики припадає 30% опитуваних. Кількісні показники отриманих результатів подано на рисунку 2.

Таким чином, отримані дані засвідчують наявність найменшої кількості осіб підліткового віку, які мають низький та нижчий за середній рівні ворожості, що, своєю чергою, говорить про низьку поширеність серед загального числа підлітків довірливого та загалом позитивного ставлення до оточуючих. Водночас найбільшу кількість респондентів поділяють між собою середній та високий рівні ворожості (майже третина на кожен рівень). П'ята частина респондентів має рівень ворожості, вищий за середній.

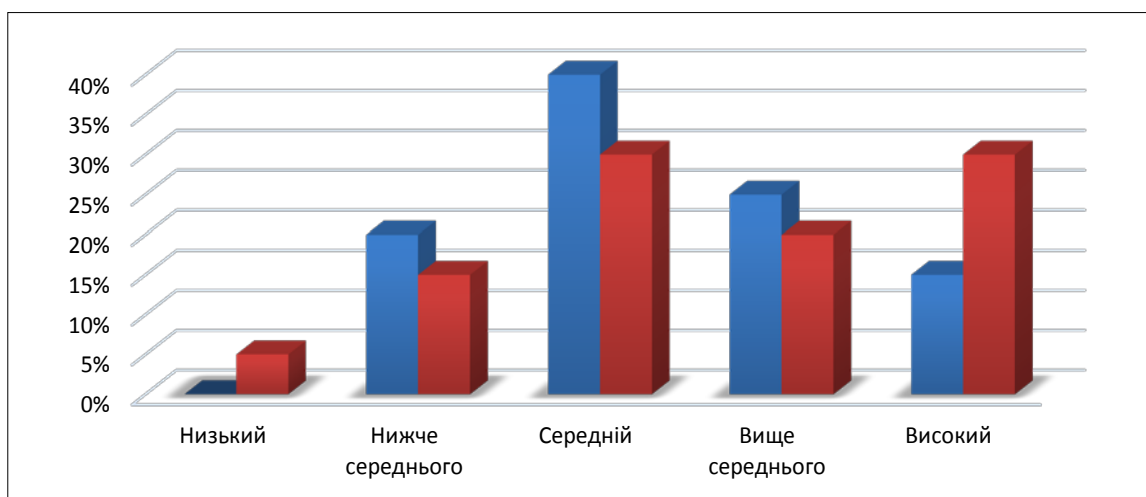

Рис. 3. Показники прояву рівнів конфліктності та ворожості

Таблиця 1

Тематичний план психокорекційної програми зі зниження конфліктності та ворожості

№	Структура заняття	Обладнання	Тривалість
1.	– Вступне слово, знайомство з групою. – Вправа «Невербальний подарунок». – Дискусія «Ефективне спілкування». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 10 хв. 15 хв. 10 хв.
2.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Промовець та слухач». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 25 хв. 10 хв.
3.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Вигоди». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 25 хв. 10 хв.
4.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Вправа «У магазині». – Дискусія «Індієць Джо». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 15 хв. 10 хв. 10 хв.
5.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Секрет Джованні». – Підбиття підсумків.	Дидактичний матеріал	10 хв. 25 хв. 10 хв.
6.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Шляхи допомоги». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 25 хв. 10 хв.
7.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Більше користі». – Вправа «Я-висловлювання». – Підбиття підсумків.	Відсутнє	10 хв. 15 хв. 10 хв. 10 хв.
8.	– Привітання, зворотний зв'язок. – Дискусія «Особисті кордони». – Підбиття підсумків, прощання з групою.	Відсутнє	10 хв. 25 хв. 15 хв.

Для більш точного відображення отриманих даних у виборчій сукупності проведемо порівняння результатів за обома методиками (рис. 3).

Наочне порівняння показників прояву рівнів конфліктності та ворожості дає змогу побачити, що високий та вищий за середній рівні прояву конфліктності (40%) супроводжуються досить високим рівнем прояву (50%) агресивної поведінки у підлітків, високим рівнем напруженості, вони не володіють адекватними способами поведінки та не вміють контролювати свої емоції, що цілком зрозуміло під час конфліктної ситуації. При цьому у майже половини респондентів спостерігається досить виражений середній рівень конфліктності (40%), який супроводжується показником ворожості на рівні 30%, але не перевищує показник конфліктності. Слід також зазначити, що за відсутності низьких показників конфліктності показники рівня ворожості хоча і мінімальні, але присутні.

Для виявлення взаємозв'язку рівня прояву конфліктності і рівня прояву ворожості у підлітків був використаний коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Результатами кореляційного аналізу є наявність зв'язку між проявом конфліктності та ступенем ворожого ставлення до оточуючих у осіб підліткового віку $r_s = 0.73$.

Отже, виникає необхідність пошуку шляхів зниження ступеня прояву акцентуації. З огляду на особливості вікового періоду, на нашу думку, одним із дієвих засобів є дискусія. Зважаючи на результати проведеного дослідження, нами була розроблена психокорекційна програма для зниження рівня прояву конфліктності та вироблення конструктивних методів ведення суперечки. На основі отриманих даних була розроблена психокорекційна програма щодо роботи з конфліктністю підлітків за допомогою методу дискусії.

Мета такої психокорекційної програми полягає у зниженні загального рівня конфліктності підлітків та розвитку вміння конструктивно вирішувати виникаючі конфлікти.

Завдання програми:

- 1) знизити загальний рівень конфліктності;
- 2) допомогти у розвитку навичок спілкування;
- 3) допомогти у розвитку вміння конструктивно вирішувати виникаючі конфлікти;
- 4) розвинути розуміння причин та наслідків конфліктної поведінки.

Програма розрахована на 8 занять по 45 хвилин кожне, які проводяться тричі на тиждень. Тематичний план подано у таблиці 1.

Відповідно до цього ми вважаємо, що така програма сприятиме: зниженню загального рівня конфліктності підлітків

та розвитку вміння конструктивно вирішувати виникаючі конфлікти.

Висновки. У цій роботі шляхом аналізу літератури та проведення емпіричного дослідження були зафіксовані певні особливості як конфліктної поведінки підлітків, так і впливу методу дискусії на корекцію зазначеної проблематики, що дало нам змогу зробити такі висновки.

Виявлено причини, особливості перебігу, а також наслідки конфліктності підлітків, вікові особливості яких, зокрема, характеризуються швидкими темпами зміни біологічного та психологічного, наявності бунту, сепарації, сильних переживань, бажання самоствердитися. Також було теоретично обґрунтовано, що метод дискусії дає змогу задовольнити особливі потреби, характерні для підліткового віку, а також сприяє передачі підлітку певних умінь та стратегій щодо уникнення та вирішення конфліктних ситуацій.

Проведено та проаналізовано результати діагностики конфліктності підлітків, у результаті чого було виявлено, що особи підліткового віку часто проявляють здатність самостійно здійснювати пошук приводу для конфлікту, адже мають прагнення відстоювати власні погляди, навіть якщо це може зіпсувати стосунки з оточуючими, а також через певні причини та конфліктні ситуації у минулому мають низьку поширеність довірливого та загалом позитивного ставлення до оточуючих.

На основі проведених теоретичного та емпіричного досліджень було розроблено психокорекційну програму з використанням методу дискусії задля зниження загального рівня конфліктності підлітків та розвитку в них вміння конструктивно вирішувати виникаючі конфлікти. У програмі акцент було зроблено

на те, аби знизити загальний рівень розвитку конфліктності осіб підліткового віку, а також допомогти у розвитку навичок спілкування та у тому, аби допомогти у розширенні уявлення про причини та наслідки конфліктної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г. Социальная психология. Москва : Аспект Пресс, 2003. 364 с.
2. Ващенко И., Гиренко С., Хамальян Р. Общая конфликтология : учебное пособие. Харьков : ООО «Модель Вселенной», 2000. 512 с.
3. Гришина Н.В. Психология конфликта. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 544 с.
4. Костюнина Е. Особенности формирования конфликтного поведения в подростковом возрасте. *Молодой ученый*, 2016. № 1. С. 642–646. URL: <https://moluch.ru/archive/105/24816/>.
5. Левин К. Разрешение социальных конфликтов. Санкт-Петербург : РЕЧЬ, 2000. 408 с.
6. Мельник С. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга : учебное пособие. Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. 74 с.
7. Мельничук І. Організація психокорекційної роботи девіантної поведінки підлітків. *Зб. наук. пр. КПНУ ім. І. Огієнка*, 2009. Вип. 11. С. 109–113.
8. Осипова А. Групповая дискуссия как метод групповой работы. *Общая психокоррекция : учебное пособие*. Москва : Сфера, 2000. 510 с.
9. Хван А., Зайцев Ю., Кузнецова Ю. Стандартизированный опросник измерения агрессивных и враждебных реакций А. Басса и А. Дарки : методические рекомендации. Кемерово : КРИПКиПРО, 2006. 68 с.
10. Чайковська О. Психологічні особливості конфліктності особистості у підлітковому віці. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 38(1). С. 251–257. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38\(1\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38(1)_39).